

SLAVNOSTNI GOVOR OB ZAKLJUČKU ŠTUDIJSKEGA LETA NA AKADEMSKEM ZBORU UP PEF

Spoštovane kolegice, spoštovani kolegi,
drage sodelavke in sodelavci,
študentke in študenti!

Potem, ko je človeštvo naposled izumilo igračo, ki se je nikoli ne naveličaš, mora zdaj iskati načine, kako omejiti njeno uporabo. Se spominjate časov, ko so otroci v dar dobili model letala, železnico, plišasto igračo, pupo, kocke ali mini kuhinjo in ko so starši upali, da jih bo darilo čim dlje časa zaposlovalo, pri čemer so se malčki igrač kmalu naveličali in zahtevali nove? Zadnjih deset let, odkar imamo pametne telefone in prenosne tablice, je nekoliko drugače: te igrače so tako privlačne, da jih mladež kar ne more odložiti. Do te mere, da lahko govorimo že o zasvojenosti, ki jo je včasih potrebno ambulantno obravnavati; obstaja celo klinična lestvica, s katero lahko preverite, do kolikšne mere je vaš otrok zasvojen s pametnim telefonom ali sorodno elektronsko napravo (če se, denimo, ne odzove na večkratne pozive, naj pride h kosilu, je situacija resna, če pa se na tovrstne pozive odzove z nasiljem, ki zajema kričanje in blatenje, je skrajni čas, da poiščete strokovno pomoč). V Franciji so tako pred kratkim morali z zakonom prepovedati uporabo telefonov v osnovnih šolah. Vendar pa bi me razumeli narobe, če bi mislili, da bom svoj govor ob zaključku pedagoškega procesa v tem študijskem letu – priložnost, ki sem jo dobil in na katero sem ponosen – posvetil problematiki pasti informacijske tehnologije. Kar želim ponazoriti s tem primerom, je prej dejstvo, da človeka njegove dolgoletne želje in aspiracije lahko krepko varajo in da je potem, ko jih uresniči, razočaran, saj se izkaže, da so stvari, ki si jih želi, polne skritih pasti. Pomislite, kolikokrat se izkaže, da to, kar ste si intenzivno želeli in kar ste nato naposled dobili, vendarle ni bilo »to«. Še en primer: na vso moč si želite novo obleko, ki ste jo videli v izložbi, in ko jo pomerjate v kabini trgovine, se zdi popolna, a ko jo doma vzamete iz vrečke, ugotovite, da se stilsko ne sklada z vašo preostalo garderobo. Gre seveda za banalen primer, a ta je – kot veliko majhnih stvari – zgovoren. Podobno kot prvi nam pove, da nam svet na številne načine skuša povedati, da smisel človekovega življenja – če kaj takega sploh obstaja – preprosto ni v izpolnjevanju želja in da slednje prej spremlja razočaranje kot pa zadoščenje.

Seveda se zdaj najbrž upravičeno sprašujete, kaj imajo te misli skupnega s *pedagoško fakulteto*: kje so tukaj tradicionalni primeri dobrih vzgojno-izobraževalnih praks, opis preteklih dosežkov, morebitne naloge za prihodnje leto in podobno ... No, odgovor na takšno

morebitno spraševanje je: veliko. Ideja, da smisel človekovega bivanja ni zadovoljevanje želja, je s pedagogiko tesno prepleten. Poglejmo recimo pedagoško filozofijo Immanuela Kanta: ta je bil prepričan, da je primarni vzgojni smoter avtonomna in svobodna posameznica oziroma posameznik. Svoboda pa se skriva v premagovanju naših muhastih želja, saj so tovrstni vzgibi človekovi naravi zunanji. Različne želje nam namreč vceplja družba (danes bi rekli marketing) in posledično je njihovo zadovoljevanje suženjstvo. Svoboda tako ni občutje, ki spremlja zadovoljevanje želje, za doseganje avtonomije pa je v prvi vrsti potrebna disciplina, ki mora biti ponotranjena in preiti v samodisciplino, v sposobnost, da človek sledi moralnosti in resnici, ne pa svojim muhastim strastem (zato je biti svoboden pravzaprav nekaj *napornega* in posledično lahko v današnji hedonistični družbi najdemo le malo res svobodnih ljudi). Na podoben način moj priljubljeni filozof Stanley Cavell pravi, da vzgoja ni iskanje poti k zadovoljitvi želja temveč iskanje njihove smotrne transformacije, smotrnega preoblikovanja sicer pogubnih strasti.

Takšni vzgojno-izobraževalni smotri se danes nemara zdijo zelo oddaljeni od smotrov fakultet, ki jih v prvi vrsti zaznavamo v nečem, kar imenujemo »zaposljivost diplomantov«, za katero predpostavljamo, da je odvisna od njihove »praktične usposobljenosti za bodoče delovno mesto«. Toda ne smemo pozabiti, da smo na *pedagoški* fakulteti in da to pomeni, da bodo imeli naši diplomanti na delovnih mestih nalogo ljudi – otroke, mladostnike, ali odrasle – *vzgajati* in *izobraževati*, slednje pa zavzema ravno to, kar sem izpostavil zgoraj, namreč pomoč ljudem, da bodo zaživel kakovostna življenja, obogatena s krepostjo in modrostjo, kar je vzgojni smoter že pri Komenskem. Kot nam pove že beseda sama, pojem »iz-obraz-ba« namreč zavzema to, da pridobimo svoj »obraz«, da si izgradimo svojo osebnost, svoj Jaz.

Izobraževanje tako nikakor ni zgolj *informiranje*: do informacij lahko danes dostopa vsak sam s pomočjo v uvodu omenjenih naprav. Nasprotno: izobraževanje je prej podobno *umetnosti*, zaradi česar je Schiller govoril o »estetski vzgoji človeka«, Freud pa je učiteljski poklic uvrščal med tako imenovane »nemogoče poklice« (kamor je prišteval še vladanje in psihoterapijo), saj zanje ne obstaja enoumen preverjeni recept, katerega se lahko držimo kot pijanec plota. Še drugače: dejstvo, da smo *pedagoška* in ne *strojna* ali kakšna druga fakulteta pomeni, da nimamo opraviti s tem, kar etika skrbi imenuje serviserski odnos do ljudi in da posledično tudi naši študenti ne smejo imeti serviserskega odnosa s svojimi bodočimi učenci oziroma otroki, kajti takšen odnos je nezdružljiv z doseganjem zgoraj izpostavljenih smotrov. Natanko to pa je danes, žal – tako se mi zdi – prevladujoča percepcija vloge šolstva: servisiranje populacije. V tem, kar bi veliki brazilski pedagog Paulo Freire nemara imenoval

»bankirski model« izobraževanja, je namreč šola zreducirana zgolj na reproduktivno funkcijo v družbi, njen namen pa je proizvodnja poslušnih kadrov za industrijo. Ne le, da takšno razumevanje vloge šolstva prispeva zgolj k ohranjanju obstoječega družbenega reda (kar je po Althusserju definicija ideologije) in s tem k ohranjanju obstoječih krivic in nepravilnosti, temveč hkrati tudi spregleda dejansko vlogo šole v družbi.

Poglejte: danes številni mislijo, da je namen šole ta, da učence in študente pripravi za zasedanje dobro plačanih delovnih mest, pri čemer vsi pozabljajo dvoje. Prvič, da je v ekonomiji prostega trga takšnih delovnih mest nujno manj kot je iskalcev zaposlitve in da je torej po definiciji nemogoče izpolniti takšno nalogo (zaradi česar je seveda skrajno nepošteno šoli naprtiti krivdo za brezposelnost in jo imeti za grešnega kozla skoraj vseh tegob pozne kapitalistične družbe); ter drugič, da je družba kompleksna mreža odnosov, ki je ne moremo zreducirati na odnos prodajalec – kupec ali delodajalec – iskalec zaposlitve. Da bi družba kakovostno funkcionirala, potrebuje predvsem samostojne, kritično misleče posameznike in pa empatične, sočutne ljudi – modrost in krepost Komenskega. Te poteze državljanek in državljanov se v kakovostni družbi odražajo na vseh nivojih, od tega, kako se ljudje pozdravljajo na cesti, do tega, kako civilizirano podpisujejo pogodbe v pisarnah in tega, kako pošiljajo vljudnostna elektronska sporočila, da sposobnosti govorjenja, branja, pisanja in računanja sploh ne omenjamo. Šola, skratka, izoblikuje vse plasti življenja in je praktično sinonimna z besedo »civilizacija«. Šolstvo mora po mojem prepričanju zato izobraževati celostne ljudi za celostno družbo, tako kot je rekel Komensky: izobraževati vse ljudi, ne glede na stan ali spol, preprosto zato, ker so *ljudje*.

Drznimo si torej imeti višje cilje od tistih, ki nam jih nenehno podtikajo večni kritizerji in nezadovoljneži našega, sicer kar kakovostnega šolstva: drznimo si izobraževati ljudi za boljšo, četudi zaenkrat še utopično, holistično družbo. Drznimo si stopiti na pot preoblikovanja naših želja, transformacije našega skupnostnega življenja, in ne dovolimo, da se nam namesto uresničevanja tega našega poslanstva podtika zadovoljevanje takšnih ali drugačnih parcialnih interesov, ki so človeštvo – če, denimo, pomislimo samo na okoljsko krizo – pahnili skoraj že na rob preživetja.

Hvala!

Doc. dr. Tomaž Grušovnik, znanstveni sodelavec